

# NĀKAMĀ “ZIEMA” LATVIJAS EKONOMIKĀ NEBŪS TIK BARGA KĀ IEPRIEKŠĒJĀ

Ekonomika pasaulē ir pārvarējusi biznesa cikla augstāko punktu un pašlaik atrodas izaugsmes palēnināšanās fāzē. Latvijas ekonomika turpina augt, tomēr gada sākumā izteiktās prognozes nu jau vairākkārt ir pārskatītas uz leju. Vasara ekonomikā ir beigusies, bet tas nenozīmē, ka uzreiz tai sekos barga ziema – savu skatījumu uz norisēm *Kapitāla* Diskusiju klubā puda Latvijas Bankas padomes loceklis, viens no pazīstamākajiem valsts ekonomistiem Mārtiņš Kazāks. **JANA SAULĪTE**



**MĀRTIŅŠ KAZĀKS,**  
Latvijas Bankas  
padomes loceklis



Šoreiz ziema (recesija) nudien nebūs tik barga kā iepriekš. Ekonomikas attīstība ir cikliska, un, tāpat kā dabā pēc vasaras nāk rudens, kam seko

ziema, pavasaris un atkal vasara, arī ekonomikā straujas izaugsmes posmiem seko sabremzēšanās un recesija. Neizbēgami recesija kaut kad būs, taču šoreiz Latvijas ekonomikā nesabalansētības ir krietni mazāk un šādām situācijām esam krietni labāk sagatavojušies nekā iepriekšējā reizē.

➊ Pasaulē izaugsmes temps bremsējās, prognozes šogad pārskatītas jau vairākkārt, allaž – uz leju.

➋ Izaugsmi veido divi faktori – ražīguma kāpums un nodarbināto skaits. Vācijā, ASV, arī Japānā ir vēsturiski ļoti zems bezdarbs. Izaugsmei vienkārši sāk pietrūkt cilvēku darba roku. Ekonomika joprojām aug, bet mēs esam kalna (ekonomikas cikla) otrā pusē.

➌ Monetārā politika ir tautsaimniecības izaugsmi atbalstoša un tāda būs arī turpmāk. ASV centrālās bankas – Federālās rezervju sistēmas (FRS) – galvenās procentu likmes ir pozitīvajā teritorijā, un tas nozīmē, ka ekonomisko problēmu gadījumā FRS būs manevra iespējas, samazinot procentu likmes un stimulējot tautsaimniecību. Tikmēr Eiropā esam jau negatīvo likmju teritorijā, lai gan ekonomikas stimulēšanas instrumentu klāsts joprojām ir diezgan plašs. Šī ir ļoti neparasta situācija, un tas notiekošo padara grūtāk saprotamu finanšu tirgiem.

➍ Situāciju grūtāk prognozējamu padara ģeopolitiskā nenoteiktība. Breksits, proteccionisma tendences pasaulē, kas visspilgtāk izpaužas ASV un Ķīnas tirdzniecības karā, – tas viss jāņem vērā, kad runā par iespējamo recesiju un tās apmēriem.

➎ Līdzīgi kā pasaulē, arī pie mums izaugsme kļūst lēnāka. Līdz ar to Latvijas Banka ir samazinājusi valsts tautsaimniecības izaugsmes prognozi šim gadam no 2,9% līdz 2,5%, bet 2020. gadā ekonomika varētu augt par 2,6% iepriekš gaidītā 3,1%

vietā. Latvijas izaugsmi ietekmē gan globālās norises, kas pašlaik nerodina īpašu optimismu, gan pašu mājās notiekošais, piemēram, viens no riska faktoriem ir *Moneyval* ziņojums.

➏ Latvijā ir zems bezdarbs – vien 6,4%. Tik zems tas nav bijis kopš iepriekšējā burbuļa laikiem. Bezdarbs samazinās arī demogrāfisko tendenču dēļ – pensijā aiziet vairāk cilvēku nekā ienāk darba tirgū. Lai spētu skriet līdzi algu pieaugumam, uzņēmumi arvien vairāk domā par ražīguma celšanu, nevis jaunu darbinieku pieņemšanu. Drižāk varam gaidīt nevis plašu atlaišanu, bet algu kāpuma apstāšanos.

➐ Kas jādara Latvijas ekonomiskās politikas veidotājiem, gatavojoties 2020. gadam? Svarīga ir laikus veikta nākamā gada budžeta pieņemšana, jo tas mazinātu nenoteiktību. Pašlaik galvenais bremsētājs ir tieši nenoteiktība. Jāpabeidz finanšu sektora kapitālais remonts, novēršot nenoteiktību un šķēršļus investīciju un kredīvēšanas jomā, kā arī jāveic strukturālās reformas, tai skaitā administratīvi teritoriālā reforma. Nepieciešamas pārmaiņas arī izglītībā, zinātnē, veselībā u.c.

➑ Latvijas ekonomika aug, un pašlaik nekāda sildīšana tai nav nepieciešama. Tomēr pasaulē biznesa cikls jau ir diezgan nobriedis, izaugsme ir kļuvusi lēnāka un nevienmērīgāka, un politiskie riski pasaules ekonomiku var sabremzēt straujāk, nekā gaidīts. Tāpēc Latvijai būtu svarīgi jau laikus sagatavot, piemēram, infrastruktūras projektus, ko iedarbināt, ja ekonomika sabremzējas straujāk, nekā plānots. Un tas ne vienmēr ir jādara par valsts budžeta naudu. Iespējams izmantot arī citus instrumentus, piemēram, publisko un privāto partnerību.

➒ Diskutējot par nodokļu politiku, svarīgi ir atcerēties, ka ienākumu nevienlīdzība nav īsti tas pats, kas nabadzība: būtiski ir ne tikai nodokļi, bet arī pabalstu politika. Ar minimālo algu un neapliekamo minimumu nevar aizsniegt nabadzīgāko sabiedrības daļu: pensionārus, invalīdus, bezdarbniekus, daudz bērnu ģimenes.



## JAUTĀJUMI UN ATBILDES

**J. BELEZJAKS:** Vai zemās likmes neliks cilvēkiem glabāt naudu mājās skaidrā naudā?

**M. KAZĀKS:** Iespējams, bet skaidras naudas uzglabāšana nūdien nav lēta. Ja skatāmies uz līdzšinējo pieredzi, tad negatīvas likmes patērētāju ieradumus nav būtiski mainījušas. Līdz šim negatīvas likmes atsevišķos gadījumos ir tikušas piemērotas banku klientiem ar ļoti lielu kontu atlikumu, ne parastajiem cilvēkiem un uzņēmumiem.

**A. ROSTOVSKIS:** Vai ASV ekonomika ir labākā stāvoklī nekā ES?

**M. KAZĀKS:** Tai ir virkne priekšrocību. Pirmkārt, ASV ir viena valsts, līdz ar to lēmumi tiek pieņemti ātrāk. Monetārajā politikā viņi arvien vēl ir plusos, ja runājam par FRS procentu likmēm. Monetārajā politikā viņiem ir lielākas manevra iespējas, kamēr eirozonā likmes jau ir negatīvajā teritorijā.

**R. LOKOMETS:** Mums blakus ir Krievija – kas ar recesiju notiks tur?

**M. KAZĀKS:** Šajā valstī pārskatāmā laikā strauju izaugsmi neredzēsīm vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, tam

ir nepieciešama efektīvāka pārvaldība, kas ļautu celt ražīgumu; tautas valodā runājot – zog par daudz. Un neizskatās, ka tuvākajā laikā kaut kas būtiski mainīsies. Otrā lieta – tikai naftas un gāzes cenas izaugsmi vairs nespēj ģenerēt. Visticamāk, tuvākajos gados Krievija turpinās stagnēt, un milzīgu pieprasījuma kāpumu no šīs kaimiņvalsts gaidīt nevajadzētu. Tur nepieciešamas institucionālas pārmaiņas, krietni efektīvāka ekonomika.

**D. TITAVS:** Kāds ir iemesls tam, ka kredīvēšana Latvijā neatfistās?

**M. KAZĀKS:** Ir teiciens – lai dejotu tango, ir vajadzīgi divi. Abas puses – gan kredītu ņēmēji, gan devēji – ir kļuvuši prasīgāki un piesardzīgāki. Bankām nākusi klāt virkne prasību, daudziem drošības jautājumi ir jauna lieta. Bieži vien nav skaidrs, cik dziļi izmeklēšanā un pārbaudēs ir jāiet, lai saprastu, vai klients atbilst vai neatbilst visām prasībām. Riski ir dārgi, un risku uztvere banku pusē ir būtiski mainījusies. Savukārt kredītu ņēmēju puse iepriekšējo krīzi tikai pamazām sāk aizmirst, un drosmes jaunam kredītam vēl ir maz.

**I. KLOTIŅŠ:** Vai “ziemas periodā” kredīvēšanas apjoms vēl samazināsies?

**M. KAZĀKS:** Droši vien. Recesijas laikā ar kredīvēšanu neviens

neizraujas, jo nezina, cik ilga un dziļa recesija būs. Labā ziņa – ja veiksmīgi tiksīm galā ar *Moneyval* problēmām, nākamajā ekonomikas ciklā kredīvēšana būs daudz straujāka nekā šajā.

**A. ROSTOVSKIS:** Ko tādu izdarīja Lietuva, ka pašlaik ir mums priekšā?

**M. KAZĀKS:** Tur kredīvēšana nebija uzdzinusi tik lielu burbuli, tāpēc kritiens bija mazāks. Bet būtībā šis ir miljons dolāru jautājums. Lietuvieši, iespējams, ir ambiciozāki. Atsevišķos gadījumos mēdz domāt plašāk, lēkt augstāk, nekā var. Piemēram, šogad viņi ir pārlikuši sociālās iemaksas no darba devēja uz darba ņēmēju, lai cilvēki paši beidzot saprastu, cik tad viņi īsti nodokļos maksā.

**A. ROSTOVSKIS:** Tad nākamais jautājums – kā mums kļūt ambiciozākiem?

**M. KAZĀKS:** Pārticībā iešmāukt nav iespējams. Viss sākas ar mums pašiem. Ja mēs gribam, lai Latvija ir pārtikus valsts, tad kvalitatīvi lēmumi ir jāpieņem nevis reizēm, bet regulāri. Lai pieņemtu kvalitatīvus lēmumus, ir jābūt atbilstoši analīzei. Sabiedrībai, politiķiem un valsts pārvaldei pašiem sev ir jāpasaka – mēs gribam un varam labāk! Un tad uz to apzināti jāiet. **K**

## DISKUSIJAS DALĪBNIEKI:

**MĀRTIŅŠ KAZĀKS,** Latvijas Bankas padomes loceklis  
**ELĪNA STENGRĒVICA,** žurnāla *Kapitāls* galvenā redaktore  
**AIGARS ROSTOVSKIS,** LTRK prezidents  
**ZANDA LAZDA,** SIA *Jaunais Kapitāls* valdes priekšsēdētāja  
**IVO KLOTIŅŠ,** ZAB *Klotiņi un Serģis* vadošais partneris, zvērināts advokāts  
**JĒKABS KRIEVIŅŠ,** finanšu institūcijas *Altum* valdes loceklis  
**KRISTAPS BANGA,** *Accenture* inovāciju vadītājs  
**JURIS BINDE,** SIA *Latvijas Mobilais telefons* prezidents  
**ELMĀRS PRIKŠĀNS,** OP *Corporate Bank Plc* Latvijas filiāles vadītājs  
**JEVĢENIJS BELEZJAKS,** *UniCredit Leasing* valdes priekšsēdētājs Baltijas valstīs  
**RENĀTS LOKOMETS,** finanšu tehnoloģiju eksperts  
**DANS TITAVS,** SIA *Titava laboratorija* valdes priekšsēdētājs